

Алег МАНАЕЎ:

«Палітыкай могуць займацца нямногія, а ўдзельнічаць у «грамадзянскім будаўніцтве» павінен кожны»

«Поспех рэформаў у Беларусі магчымы толькі пры актыўным удзеле рэгіёнаў і асноўных суб'ектаў грамадзянскай супольнасці», — такое меркаванне ўдзельнікаў семінараў, праведзеных сёлета ў Мінску, Віцебску, Гродне і Гомелі Незалежным інстытутам сацыяльна-эканамічных і палітычных даследаванняў (НІСЭПД) і Цэнтрам міжнароднага прыватнага прадпрыемства. Гэтыя семінары праводзіліся ў рамках праекта «Прынцыпы свабоднай рыначнай эканомікі ў праграмах і дзейнасці асноўных суб'ектаў палітыкі і эканомікі Беларусі» і былі прысвечаны праблемам эканамічных рэформаў у посткамуністычным грамадстве. Пра вынікі гэтай работы наш карэспандэнт гутарыць з дырэктарам НІСЭПД доктарам сацыялагічных навук, прафесарам Алегам МАНАЕВЫМ

— З якой мэтай праводзіліся гэтыя семінары?

— Мы ставілі перад сабой некалькі мэтай. Па-першае, прасунуць ідэі свабоднай рыначнай эканомікі і прыватнага прадпрыемства ў беларускім грамадстве. Па-другое, уцягнуць у публічны дыялог на гэтую тэму прадстаўнікоў як дзяржавы, так і вядучых структур грамадзянскай супольнасці. Па-трэцяе, устанавіць рабочыя кантакты з гэтымі людзьмі і структурамі, дапамагчы ім наладзіць сувязі паміж сабой. Бо не сакрэт, што ў нашай краіне глебу для ідэй ліберальнай дэмакратыі — як у сферы масавай свядомасці, так і ў сферы практычнай дзейнасці — пакуль нельга назваць спрыяльнай.

— Чаму вы праводзілі свае семінары галоўным чынам у абласных цэнтрах?

— Справа ў тым, што ў апошні час палітычнае і культурнае жыццё краіны ўсё больш канцэнтруецца ў сталіцы. Але ж амаль дзевяць мільёнаў грамадзян Беларусі жывуць за межамі Мінска, і ў іх — свае інтарэсы, свае магчымасці і свае праблемы. На жаль, большасць сталічных структур, палітыкаў, бізнесменаў, дзяржаўнай навукі і культуры часта забываюць пра гэта. Так рэгіёны і ператвараюцца ў правіныцы. Мяркую, што вынікі выбараў і рэферэндуму, якія шакіравалі многіх, у многім тлумачацца гэтай негатыўнай тэндэнцыяй: семдзесят пяць працэнтаў беларускага электарату, апынуўшыся на перыферыі грамадскага жыцця, апынуліся і ва ўладзе старых стэрэатыпаў, трапілі пад уплыў папуліскай дэмагогіі. У той жа час, як паказваюць нашы даследаванні, рэгіёны валодаюць вялікім сацыяльна-эканамічным, палітычным і культурным патэнцыялам. Так што рэгіяналізацыя дзейнасці НІСЭПД — гэта не кан'юнктурная акцыя, а зусім прадуманая стратэгія, якой мы збіраемся прытрымлівацца і ў будучыні.

— Для каго прызначаліся гэтыя семінары?

— Нашы семінары прызначаліся перш за ўсё для разнастайных структур грамадзянскай супольнасці, якая нядаўна толькі стала фарміравацца ў Беларусі і таму асабліва мае патрэбу ў інтэлектуальнай, фінансавай і арганізацыйнай падтрымцы. Так, у семінарах удзельнічалі нацыянальныя і рэгіянальныя лідэры дзесяці вядучых палітычных партый краіны — ад АДПБ, БНФ і БСДГ да камуністаў, аграрыяў і Славянскага Сабора, а таксама кіраўнікі дзесятка

на пэўным блоку праблем. Так, першы семінар, які праводзіўся ў сакавіку пад Мінскам, быў прысвечаны эканамічным праграмам вядучых палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў Беларусі. На другім семінары, які праводзіўся ў чэрвені пад Віцебскам, абмяркоўваліся розныя аспекты эканамічнай палітыкі уладных структур Рэспублікі Беларусь. Трэці семінар, які праводзіўся ў жніўні ў Гродне, быў прысвечаны вопыту эканамічных рэформаў ва Усходняй Еўропе. Чацвёрты семінар, праведзены нядаўна пад Гомелем, быў цалкам прысвечаны рэгіянальным аспектам эканамічных рэформаў.

— Хто ж рабіў даклады на гэтых семінарах, ці былі сярод іх шырока вядомыя фігуры?

— Ад таго, хто задасць тон у дыскусіі, у многім залежыць яе ўзровень і змест, таму мы вельмі старанна падбіралі дакладчыкаў, маючы на ўвазе перш за ўсё іх прафесіяналы і грамадскі аўтарытэт. Напрыклад, дакладчыкам па дзяржаўнай палітыцы ў сферы працоўных адносінаў быў міністр працы Рэспублікі Беларусь Аляксандр Сасноў, па крэдытна-грашовай палітыцы — старшыня праўлення Нацбанка Станіслаў Багданкевіч, па мясцовам самакіраванню — старшыня Гомельскага гарсавета Святлана Гальдадэ. Докладчыкамі на нашых семінарах выступалі і вядомыя вучоныя. Так, асабліваці ўспрымання прынцыпаў рыначнай эканомікі ў масавай свядомасці аналізаваў адзінаццаць вядучых сацыялагаў Беларусі Сяргей Шавель, ролю «шокавай тэрапіі» ў польскай эканамічнай рэформе разглядаў спецыяліст варшаўскага Цэнтра сацыяльна-эканамічных даследаванняў Рафал Антка, які працуе пад кіраўніцтвам аўтара гэтай рэформы прафесара Бальцэровіча, з выдатным дакладам аб палітыка-прававых механізмах падаўлення рынку ў посткамуністычным грамадстве выступіў дырэктар вільнюскага Інстытута адносінаў уласнасці Альгірдас Дагугіс. Такага ж узроўню былі ўсе шаснаццаць дакладаў, зробленыя на чатырох семінарах.

Аднак, як я ўжо адзначу, мэтай нашых семінараў была не толькі асвета, але і развіццё публічнага дыялогу па праблемах эканамічных рэформаў. Таму многія ўдзельнікі семінараў не проста выказвалі сваё меркаванне па заслуханах дакладах, але выступалі са сваім уласным аналізам, фактычна рабілі судаклады. Асабліваю актыўнасць праявілі нацы-

яліны ўлады, так і «па вертыкалі» — паглынаючы мясцовыя органы ўлады і зводзячы мясцовае самакіраванне да «дзяржаўнага кіравання на месцах». Вядома, існуюць і іншыя прычыны — кансерватызм масавай свядомасці, неразвітанасць структур грамадзянскай супольнасці, недахват інвестыцый і інш., але яны другарадныя ў адносінах да гэтай галоўнай прычыны ці нават вытворныя ад яе. Аднак сітуацыя, па агульнаму меркаванню, небезнадзейная: усе гэтыя размовы пра «асабліваці» гістарычнага шляху Беларусі і нацыянальнага характару народа, якому чужыя каштоўнасці свабоднага рынку і прыватнага прадпрыемства, — чарговы міф, з дапамогай якога спрабуюць абгрунтаваць адсутнасць сапраўдных рэформаў. У нашай краіне ёсць людзі і структуры, якія валодаюць ведамі і здольнасцямі, неабходнымі для паспяховага правядзення такіх рэформаў.

Што ж датычыцца нашых рэкамендацый, дык іх можна ўмоўна назваць «праграмай грамадзянскага будаўніцтва». Яна грунтуецца на простых, але вельмі важных ісцінах: 1) Не народ павінен служыць дзяржаве, а дзяржава павінна служыць народу; 2) Улада дзяржавы — гэта наша ўлада, якую мы аддаём ёй праз выбары, праз наш давер палітычным лідэрам, праз законы, якія мы згаджаемся выконваць; 3) грошы дзяржавы — гэта нашы грошы, якія мы аддаём ёй праз падаткі, праз прыбытак, які мы ствараем на вытворчасці, у сферы паслуг і інш.; 4) Таму трэба не чакаць міласці ад дзяржавы — праціць яе выплачваць своечасова нашы зарплаты, павялічваць нашы пенсіі, абараняць нас ад злачынцаў і г. д., а прымушаць яе забяспечваць нам дастойнае і бяспечнае жыццё.

— Як жа мяркуецца ажыццяўляць гэтую праграму?

— Перш за ўсё, ствараючы і развіваючы новыя, недзяржаўныя структуры — разнастайныя грамадскія аб'яднанні, фірмы, банкі, інстытуты, газеты і г. д. і новыя сацыяльныя механізмы — перадвыбарныя кампаніі, публічны дыялог, прыватызацыя дзяржуласнасці і інш. Важна таксама аказваць уплыў на змяненне існуючага заканадаўства і фарміраванне новага, якое стварае спрыяльныя ўмовы для развіцця прыватнага прадпрыемства і прыватнай ініцыятывы наогул. Для гэтага, дарэчы, ёсць зусім легальныя сродкі, напрыклад, права заканадаўчай ініцыя-

жыве большасць насельніцтва.

— Гучыць прывабна, але на ажыццяўленне такой праграмы пойдзе нямала гадоў, а людзі хочуць рэальных паляпшэнняў ужо сёння.

— На самай справе гэтыя паляпшэнні з'яўляюцца даволі хутка, але яны, як правіла, дасягаюцца эвалюцыйным шляхам, таму людзі да іх хутка прывыкаюць і не бачаць у іх нічога незвычайнага. Паспрабуйце ўявіць сабе цяперашняе жыццё без палітычных партый, без разнастайных камерцыйных структур, без недзяржаўнай прэсы! Паводле даных нашага апошняга нацыянальнага апытання, звыш 7 працэнтаў дарослага насельніцтва Беларусі з'яўляюцца членамі розных палітычных арганізацый, яшчэ трэці выказала гатоўнасць уступіць у іх, 60 працэнтаў карыстаюцца паслугамі прыватных прадпрыемстваў, не менш як трэць чытае недзяржаўную прэсу. А ўсяго ж пяць гадоў назад гэтага амаль не існавала! Разумеюць, да актыўнай палітычнай дзейнасці, да змены ідэалогіі гатовыя меншасць, а вось да таго, што я называю «грамадзянскім будаўніцтвам», да штодзённай канструктыўнай працы, накіраванай на задавальненне сваіх інтарэсаў, нават калі гэта і звязана з рызыкай, гатовы ўжо большасць насельніцтва. Прыклад проста прыклад. Паводле даных таго ж апытання, колькасць прыхільнікаў сацыялістычнага ладу на Беларусі амаль удвая больш за тых, хто аддае перавагу капіталізму. Але колькасць апытаных, якія лічаць, што прыватная ўласнасць больш эфектыўная, амаль роўная колькасці прыхільнікаў дзяржаўнай уласнасці. А тых, хто аддае перавагу «багаціць тавараў добрай якасці па высокіх, не ўсім даступных цэнах», у паўтара раза больш за тых, хто выбірае «вузкі асартымент, дафіцят тавараў па даступных, фіксаваных цэнах». Відавочна, што чым далей ад ідэалогіі і палітыкі, тым бліжэй да штодзённага жыцця, тым больш свабодна і натуральна паводзіць сябе людзі. Так што нашы вывады і рэкамендацыі грунтуюцца на зусім рэальных рэчах.

— Як жа зрабіць гэтыя ідэі даступнымі для многіх, бо адной сотні чалавек — няхай нават лідэраў думак — занадта мала для іх рэальнага прасоўвання?

— Так, гэта вельмі важная праблема. Таму для максімальнага распаўсюджвання гэтых ідэй на кожны семінар запрашаліся прадстаўнікі мас-медыя, якія не толькі прымалі ўдзел у дыскусіях, але і публікавалі асноўныя матэрыялы семінараў. Увогуле па выніках чатырох семінараў апублікавана некалькі дзесяткаў матэрыялаў у пятнацці газет, тэле- і радыёперадачах — на рэгіянальным і нацыянальным узроўнях, і нават праз расійскія «Весті» на ўвесь СНД. Акрамя таго, па той прычыне, што ўдзельнікамі дыскусій былі ў асноўным кіраўнікі розных структур, пасля завяршэння кожнага семінара падобныя ж дыскусіі працягваліся ў гэтых структурах — у партыях, прафсаюзах, на кафедрах і г. д. Кожны ўдзельнік атрымліваў папку з аналітычнымі дакладамі, брашурамі, якія абагульняюць вопыт эканамічных рэформаў у постсавецкіх краінах, і іншыя матэрыялы. Упэўнены, што гэтыя матэрыялы таксама шырока разыходзіліся.

Такім чынам, нашы ініцыя-

ідаі свабоднай рыначнай эканомікі і прыватнага прадпрымальніцтва ў Беларусі грамадстве. Па-другое, удзягнуць у публічны дыялог на гэтую тэму прадстаўнікоў як дзяржавы, так і вядучых структур грамадзянскай супольнасці. Па-трэцяе, устанавіць рабочыя кантакты з гэтымі людзьмі і структурамі, дапамагчы ім наладзіць сувязі паміж сабой. Бо не сакрэт, што ў нашай краіне глебу для ідэй ліберальнай дэмакратыі — як у сферы масавай свядомасці, так і ў сферы практычнай дзейнасці — пакуль неглыба называе спрыяльнай.

— Чаму вы праводзілі свае семінары галоўным чынам у абласных цэнтрах?

— Справа ў тым, што ў апошні час палітычнае і культурнае жыццё краіны ўсё больш канцэнтруюцца ў сталіцы. Але ж амаль дзевяць мільёнаў грамадзян Беларусі жывуць за межамі Мінска, і ў іх — свае інтарэсы, свае магчымасці і свае праблемы. На жаль, большасць сталічных структур, палітыкаў, бізнесменаў, дзяржаўнай і культуры часта забываюць прозу гэта. Так рэгіёны і ператвараюцца ў прывіноўку. Мяркую, што вынікі выбараў і рэфарэдуму, якія шакравалі многіх, у многім тлумачацца гэтай негатывнай тэндэнцыяй: сямдзесят пяць працэнтаў беларускага электарату, апынуўшыся на перыферыі грамадскага жыцця, апынуліся і ва ўладзе старых стэрэатыпаў, трапілі пад уплыў папулісцкай дэмагогіі. У той жа час, як паказвае нашы даследаванні, рэгіёны валодаюць вялікім сацыяльна-эканамічным, палітычным і культурным патэнцыялам. Так што рэгіяналізацыя дзейнасці НІСЭПД — гэта не кан'юнктурная акцыя, а зусім прадумана стратегія, якой мы збіраемся прытрымлівацца і ў будучыні.

— Для каго прызначаліся гэтыя семінары?

— Нашы семінары прызначаліся перш за ўсё для разнастайных структур грамадзянскай супольнасці, якая нядаўна толькі стала фарміравацца ў Беларусі і таму асабліва мае патрэбу ў інтэлектуальнай, фінансавай і арганізацыйнай падтрымцы. Так, у семінарах удзельнічалі нацыянальныя і рэгіянальныя лідэры дзесяці вядучых палітычных партый краіны — ад АДПБ, БНФ і БСДГ да камуністаў, аграрыяў і Славянскага Сабора, а таксама кіраўнікі дзесятка грамадскіх аб'яднанняў — такіх, як Саюз прадпрымальнікаў, Фонд падтрымкі дэмакратычных рэфармаў, гарадскія клубы кіраўнікоў прадпрыемстваў, Беларускі фонд фінансавай падтрымкі прадпрымальнікаў, незалежны прафсаюзы. Актыўны ўдзел у ім прынялі таксама кіраўнікі буйных эканамічных структур рознай формы ўласнасці: напрыклад, Аграпрамбанка, фінансавай групы ФІКО, віцебскага ВА «Пульсар», выдавецкай паліграфічнай кампаніі «Эрыдан», гомельскага «Аблгандальсаюза» і іншых. У семінарах прымалі ўдзел і прадстаўнікі Вярхоўнага Савета, Кабінета Міністраў, Нацбанка, а таксама мясцовых уладаў, запрашаліся і вучоныя з розных ВНУ і акадэмічных інстытутаў. У цэлым у семінарах прынялі ўдзел 100 чалавек, якія прадстаўлялі некалькі дзесяткаў розных структур.

— Якія ж канкрэтныя аспекты і праблемы эканамічных рэфармаў абмяркоўваліся на семінарах НІСЭПД?

— Кожны семінар факусіраваўся

на адну з тэмаў партыі і грамадскіх аб'яднанняў Беларусі. На другім семінары, які праводзіўся ў чэрвені пад Віцебскам, абмяркоўваліся розныя аспекты эканамічнай палітыкі уладных структур Рэспублікі Беларусь. Трэці семінар, які праводзіўся ў жніўні ў Гродне, быў прысвечаны вопыту эканамічных рэфармаў ва Усходняй Еўропе. Чацвёрты семінар, праведзены нядаўна пад Гоцелем, быў цалкам прысвечаны рэгіянальным аспектам эканамічных рэфармаў.

— Хто ж рабіў даклады на гэтых семінарах, ці былі сярод іх шырока вядомыя фігуры?

— Ад таго, хто заздасць тон у дыскусіі, у многім залежыць яе ўзровень і эмест, таму мы вельмі старанна падбіралі дакладчыкаў, маючы на ўвазе перш за ўсё іх прафесіянальны і грамадскі аўтарытэт. Напрыклад, дакладчыкам па дзяржаўнай палітыцы ў сферы працоўных адносінаў быў міністр працы Рэспублікі Беларусь Аляксандр Сасноў, па Kredyта-грашовай палітыцы — старшыня праўлення Нацбанка Станіслаў Багданкевіч, па мясцоваму самакіраванню — старшыня Гомельскага гарсавета Святлана Гальдава. Дакладчыкамі на нашых семінарах выступалі і вядомыя вучоныя. Так, асабліваці ўспрымання прынцыпаў рыначнай эканомікі ў масавай свядомасці аналізавалі адзін з вядучых сацыёлагаў Беларусі Сяргей Шавель, ролю «шокавай тэрапіі» ў польскай эканамічнай рэфарме разглядаў спецыяліст варшаўскага Цэнтра сацыяльна-эканамічных даследаванняў Рафал Анцак, які працуе пад кіраўніцтвам аўтара гэтай рэфармы прафесара Бальцэравіча, з выдатным дакладам аб палітыка-прававых механізмах падаўлення рынку ў посткамуністычным грамадстве выступіў дырэктар вільнюскага Інстытута адносінаў уласнасці Альгірдас Дэгуціс. Такога ж узроўню былі ўсе шаснаццаць дакладаў, зробленыя на чатырох семінарах.

Аднак, як я ўжо адзначаў, мэтай нашых семінараў была не толькі асвета, але і развіццё публічнага дыялогу па праблемах эканамічных рэфармаў. Таму многія ўдзельнікі семінараў не проста выказвалі сваё меркаванне па заслуханых дакладах, але выступалі са сваім уласным аналізам, фактычна рабілі судаклады. Асабліваю актыўнасць праявілі нацыянальныя і рэгіянальныя лідэры палітычных партый — Аляксандр Дабравольскі (АДПБ), Уладзімір Заблоцкі (БНФ), Мікалай Бабрыцкі (ГП), Яўген Лугін (БСП), Віталь Малашка (БСДГ), Мечаслаў Груць (АП, Гродна), Уладзімір Верхась (ПКБ, Гродна), Станіслаў Лукін (СС «БР», Віцебск).

— Якія ж найбольш важныя высновы і рэкамендацыі былі зроблены ўдзельнікамі семінараў?

— Асноўныя вывады можна згрупаваць наступным чынам. Па-першае, ацэньваючы стан эканамічнай рэфармы ў Беларусі, большасць удзельнікаў семінараў — незалежна ад іх ідэалагічных прыхільнасцей і палітычнай прыналежнасці — прыйшлі да высновы, што фактычна ніякай рэфармы няма, асобныя зрухі (напрыклад, у Kredyтна-фінансавай сферы) не мяняюць сітуацыі ў цэлым. Па-другое, у якасці асноўнай прычыны гэтага становішча была названа цэнтралізацыя выканаўчай улады, якая адбываецца як «па гарызанталі» — паглынаючы астатнія

чыны кансерватызма масавай свядомасці, неразвітаасць структур грамадзянскай супольнасці, недахват інвэстыцый і інш., але яны другарадныя ў адносінах да гэтай галоўнай прычыны ці нават вытворныя ад яе. Аднак сітуацыя, па агульнаму меркаванню, небезнадзейная: усе гэтыя размовы пра «асабліваасці» гістарычнага шляху Беларусі і нацыянальнага характару народа, якому чужыя каштоўнасці свабоднага рынку і прыватнага прадпрымальніцтва, — чарговы міф, з дапамогай якога спрабуюць абгрунтаваць адсутнасць сапраўдных рэфармаў. У нашай краіне ёсць людзі і структуры, якія валодаюць ведамі і здольнасцямі, неабходнымі для паспяховага правядзення такіх рэфармаў.

Што ж датычыцца нашых рэкамендацый, дык іх можна ўмоўна назваць «праграмай грамадзянскага будаўніцтва». Яна грунтуецца на простых, але вельмі важных ісцінах: 1) Не народ павінен служыць дзяржаве, а дзяржава павіна служыць народу; 2) Улада дзяржавы — гэта наша ўлада, якую мы аддаём ёй праз выбары, праз наш давер палітычным лідэрам, праз законы, якія мы згаджаемся выконваць; 3) грошы дзяржавы — гэта нашы грошы, якія мы аддаём ёй праз падаткі, праз прыбытак, які мы ствараем на вытворчасці, у сферы паслуг і інш.; 4) Таму трэба не чакаць міласці ад дзяржавы — прасіць яе выплываць своечасова нашы зарплаты, павялічыць нашы пенсіі, абараняць нас ад злачынцаў і г. д., а прымушаць яе забяспечваць нам дастойнае і бяспечнае жыццё.

— Як жа мяркуюцца ажыццяўляць гэтую праграму?

— Перш за ўсё, ствараючы і развіваючы новыя, недзяржаўныя структуры — разнастайныя грамадскія аб'яднанні, фірмы, банкі, інстытуты, газеты і г. д. і новыя сацыяльныя механізмы — перадыбарныя кампаніі, публічны дыялог, прыватызацыя дзяржуласнасці і інш. Важна таксама аказваць уплыў на змяненне існуючага заканадаўства і фарміраванне новага, якое стварае спрыяльныя ўмовы для развіцця прыватнага прадпрымальніцтва і прыватнай ініцыятывы неагул. Для гэтага, дарэчы, ёсць зусім легальныя сродкі, напрыклад, права заканадаўчай ініцыятывы, якім валодаюць многія юрыдычныя асобы. Але ці многія выкарысталі гэтае права? Асабліваю ролю ў рэалізацыі гэтай праграмы заклікае адыграць высокапрафесіянальная інтэлектуальная эліта, таму намаганні на яе фарміраванне павіна накіроўваць не толькі дзяржава, але і палітычныя партыі, прыватны бізнес, мас-медыя. На жаль, многія нашы партыі больш заклапочаны тым, як прыйсці да ўлады, а прыватны бізнес — тым, як атрымаць прыбытак, чым такімі доўгатэрміновымі задачамі. Выключэнні, вядома ж, ёсць, але яны не вызначаюць пагоду. Як бы там ні было, на дзяржаву тут спадзяваннем няма чаго. Перафразіруючы вядомага літаратурнага героя, можна сказаць, што развіццё грамадзянскай супольнасці — справа рук самога грамадства. І калі дзяржаўная палітыка вяршыцца галоўным чынам у сталіцы — там, дзе сконцэнтраваны вышэйшыя органы ўлады, дык працэс «грамадзянскага будаўніцтва» ажыццяўляецца галоўным чынам у рэгіёнах — там, дзе

палітычная дзейнасць, да змены ідэалогіі гатова меншасць, а вось да таго, што я называю «грамадзянскім будаўніцтвам», да штодзённай канструктыўнай працы, накіраванай на задавальненне сваіх інтарэсаў, нават калі гэта і звязана з рызыкай, гатова ўжо большасць насельніцтва. Прыяду просты прыклад. Паводле даных таго ж апытання, колькасць прыхільнікаў сацыялістычнага ладу на Беларусі амаль удвая больш за тых, хто аддае перавагу капіталізму. Але колькасць апытаных, якія лічаць, што прыватная ўласнасць больш эфектыўная, амаль роўная колькасці прыхільнікаў дзяржаўнай уласнасці. А тых, хто аддае перавагу «багаціню тавараў добрай якасці па высокіх, не ўсім даступных цэнах», у пайтара раз за больш за тых, хто выбірае «вузкі асартымент, дэфіцыт тавараў па даступных, фіксаваных цэнах». Выводна, што чым далей ад ідэалогіі палітыкі, тым бліжэй да штодзённага жыцця, тым больш свабодна і натуральна паводзіць сябе людзі. Так што нашы вывады і рэкамендацыі грунтуюцца на зусім рэальных рэчах.

— Як жа зрабіць гэтыя ідэі даступнымі для многіх, бо адной сотні чалавек — няхай нават лідэраў думак — занадта мала для іх рэальнага прасоўвання?

— Так, гэта вельмі важная праблема. Таму для максімальнага распаўсюджвання гэтых ідэй на кожны семінар запрашаліся прадстаўнікі мас-медыя, якія не толькі прымалі ўдзел у дыскусіях, але і публікавалі асноўныя матэрыялы семінараў. Увогуле па выніках чатырох семінараў апублікавана некалькі дзесяткаў матэрыялаў у пятнаццаці газетах, тэле- і радыёперадачах — на рэгіянальным і нацыянальным узроўнях, і нават праз расійскія «Вести» на ўвесь СНД. Акрамя таго, па той прычыне, што ўдзельнікамі дыскусій былі ў асноўным кіраўнікі розных структур, пасля завяршэння кожнага семінара падобныя ж дыскусіі працягваліся ў гэтых структурах — у партыях, прафсаюзах, на кафедрах і г. д. Кожны ўдзельнік атрымліваў папку з аналітычнымі дакладамі, брашурамі, якія абагульняюць вопыт эканамічных рэфармаў у постсавецкіх краінах, і іншыя матэрыялы. Упэўнены, што гэтыя матэрыялы таксама шырока разыходзіліся.

Такім чынам, нашы ідэі атрымалі доволі шырокае распаўсюджванне.

— Ці плануе НІСЭПД праводзіць падобныя семінары ў будучым годзе?

— Так, прычым, як я ўжо гаварыў, яны будуць праводзіцца менавіта ў рэгіёнах.

Напрыклад, віцебскае аддзяленне Беларускага фонду Сораса, нахінуўшы гэтым прыкладам, прапанавала нам арганізаваць сумесны пастаянна дзеючы семінар па праблемах рэфарміравання эканомікі Беларусі для кіраўнікоў дзяржаўных і недзяржаўных структур Віцебскай вобласці.

Ёсць яшчэ адзін вельмі цікавы праект, але пра яго пакуль рана гаварыць, таму што яшчэ не вырашана пытанне з фінансаваннем. У любым выпадку мы будзем рабіць усё магчымае для ажыццяўлення намечанай «праграмы грамадзянскага будаўніцтва» ў Беларусі.

Гутарку вёў Арцём КАСЦЮК.